

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-548-8-9>

**NATALKA MARYNCHAK'S POETRY COLLECTION "WHAT
STOPS DESPAIR" (VIDCHAJESPYNNE»): UKRAINIAN
FRONTLINE CITY-2022 IN THE AUTHOR'S REFLECTION**

**ЗБІРКА ПОЕЗІЙ НАТАЛКИ МАРИНЧАК «ВІДЧАЄСПИННЕ»:
УКРАЇНСЬКЕ ПРИФРОНТОВЕ МІСТО-2022
В РЕФЛЕКСІЇ АВТОРКИ**

Maryniak R. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate, Professor,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Studies
V. N. Karazin Kharkiv National
University
Kharkiv, Ukraine*

Мариняк Р. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Від початку повномасштабного вторгнення такі міста-мільйонники України, як Київ, Харків, Одеса потерпають від ворога не лише через невпинні обстріли, але й через втрату можливості бути осередками культурного розвитку. Може скластися хибне уявлення, що мистецьке життя тепер зміщене суто в безпечні простори Львова, Івано-Франківська, Тернополя, Ужгорода, і саме там тепер працюють релоковані театри, студії тощо. Насправді це хибна точка зору. Місто Харків з перших годин 24 лютого 2022 року й дотепер продовжує через культуру, зокрема літературу, підтримувати статус мистецького центру України. Коли було втрачено через масовані артилерійські обстріли містяни не покидали підвали, харківська поетеса Наталка Маринчак при свічках із безпечного закутка вела прямі етери зі своїми підписниками: читала псалми, коментувала Святе Письмо (вона донька відомого в місті священника храму Апостола Любові, ПЦУ, – отця Віктора Маринчака, філолога-мовознавця, колишнього доцента Каразінського університету), ділилася поезіями, написаними іноді навіть за кілька годин до етеру. Ці психотерапевтичні читання були вкрай необхідні харківській спільноті, про що свідчать відгуки у фейсбуці на сторінках мисткині.

За свідченнями Сергія Жадана, Олега Каданова й Наталки Маринчак, упродовж весни 2022 року в митців не було ані натхнення писати, ані фізичної можливості, оскільки занурилися цілком у волонтерство: розвозили продукти, ліки, воду нужденним, корм – тваринам.

На розбитих автівках долали непрохідні дороги міста, але підтримувало відчуття правильності того, чому присвячували час. Проте вже в серпні 2022 року в Харкові відбувся поетичний вечір «Вікторовичі for Victory»: Каданов, Маринчак, Жадан» (по батькові автори є Вікторовичами/Вікторівною), на якому поети читали вірші, створені саме упродовж весни-літа 2022 року. Зібрані на заході кошти митці переказали на потреби ЗСУ [3]. Так у місті відновлювалося літературне життя. Мистецькі безпечні простори Art Area ДК (культурний центр у Харкові, у структурі якого є театр, музична сцена, галерея, кінозал, лекторій), Píntagon (арт-клуб), Харківський літературний музей, Харківська резиденція в будинку «Слово» та меморіальна квартира мовознавця Юрія Шевельова (тепер резиденція митців у будинку «Саламандра») уже з початку осені 2022 року, після успішного Слобожанського контрнаступу ЗСУ, почали активно приймати резидентів – дослідників, митців, – які приїжджали з творчими виступами або в наукові відрядження чи на наукові заходи до Харкова.

На сьогодні Наталка Маринчак разом із художниками Костянтином Зоркіним, Гамлетом Зінківським та Дашею Хрисанфовою, Кирилом Лукашем (актором, журналістом, з лютого 2025 року воїном ЗСУ) та Дмитром Терновим (актором, лібретистом, драматургом) ініціює і проводить для харків'ян і гостей міста мистецькі заходи, а також як журналістка радіо «Накипіло» бере інтерв'ю у відомих митців і висвітлює перебіг творчих процесів у Харкові в авторській програмі «Етери».

Збірка «Відчаєспинне» Наталки Маринчак була опублікована влітку 2023 року. Почергово презентації книги поезій відбулися в Харківському літературному музею, у Польщі та в Німеччині. Поетеса зауважила, що була необхідність опублікувати цю збірку саме 2023 року, бо читачеві – свідкові воєнних злочинів проти українського народу в цілому і харків'ян зокрема – особливо переконливо відгукватимуться думки ліричної героїні як очевидиці зрефлексованого у віршах саме зараз, у дні, коли війна триває.

Як зауважила Н. Маринчак, «кожен мистецький проєкт, що народжується під час війни, природно має прикладну функцію: молитва, прокляття, подяка, фіксація дійсності та чину, оберегова або терапевтична роль» [2, с. 1]. Лірична героїня збірки постає перед читачем в образах мудрої бабці, відьми, що проклинає ворога, коханої, яка чекає з війни свого милого. У якому б образі не поставала героїня, вона неunikно прив'язана до рідного харківського ландшафту. Біль, викликаний руйнуваннями улюбленого міста, нестерпний, але, перетворений на лють, він робить героїню сильною. Це відчуття ліричної героїні вичерпно передане словами учасників проєкту

«SKOVORODANCE» (2023 рік) Сергія Жадана та Юрія Гуржи: в однойменному музичному альбомі музиканти переосмислили поетичну творчість визначного українського філософа та поета Григорія Сковороди й назвали відчуття, передане харків'янам великим слобідським філософом, залюбленістю в лінію слобідського ландшафту [4].

Перед читачем постає героїня, «залюблена в місто», з його ріками Лопанню й Харковом, що творять унікальний простір, названий свого часу С. Жаданом «нашою Месопотамією», самобутньою «цивілізацією» – і в ландшафтному плані, і в культурному (Харків розташований поміж цих двох річок), з Держпромом і Каразінським університетом, з прапором, встановленим на набережній річки Лопань у центрі Харкова на найвищому в Європі флагштоку (101 метр), який у перші дні війни щоранку шукали очима всі, хто залишився в Харкові: майорить стяг над містом – отже, ЗСУ стримують ворога, ми –Україна. Лірична героїня прагне, попри небезпеку, лише одного – «лишатися на землі/ де поруч мої могили/ лишатися на землі/ де поруч прабабина хата/ відчувати як поночі стомлено/ земля дихає/ спи дівчинко//це повз/ пролетіло» (вірш «Господи ось наші хребти», 16.03.2022 р. [2, с. 16]).

У «Післямові» до збірки Кирило Лукаш запитує: «Чи не знаєш, чому Харків живе всередині кожного з нас, незалежно де ми є і як ставимося до нього. Чому це місто просочилося в рядки твоїх поезій і там плаче, молиться, шле прокльони ворогам, співає, колише дитину та солдата». А далі припускає: «Може, тому, що це не місто, а жива істота? Чоловік середніх років, що в нього невідомо звідки взялася схильність до героїзму (а може, відомо, може, то все завзяття отамана Сірка, або дух неспокою Хвильового, або втілена думка професора Шевельова)» [2, с. 167].

Харків у поезіях збірки – це місто-фронтір, яке не просто стримує ворога, воно долає війну як феномен, тому що його люди своєю любов'ю, жертовністю й невтомністю руйнують саму сутність війни (поезії «в цю війну ми вдягали найкраще», «у моєї ріки є кава і набережна», «мова війни», «як твої дії змінюють хід війни», «на потертій підлозі моєї церкви», «святий Петро долучається до чату» та інші). У вірші «пам'ятатимеш хто приїздив до тебе в війну», написаному у формі діалогу, найбільш вичерпно передане відчуття, з яким лірична героїня живе в місті, що перебуває під невпинними обстрілами: «я той що ховає їжу у трьох місцях// а я та що щодня пильнує над містом стяг/ я каву варю щоденно на тому ж місці// я фіксую прильоти/ їжджу по цьому місту// я Салтівки великі і чорні очі// я Олексіївки темні щербаті ритвини// я перехрестя Мироносицької і Свободи// я гір і пагірків цього міста звивини// я той що дістає осколок з труни//» (17.04.2022) [2, с. 42].

У праці «Марсіани на Хрещатику. Літературний Київ початку ХХ століття» Віра Агеєва, вказуючи на бажання імперської, а потім радянської влади знищити, знеособити Київ, зауважує: «Столиця завжди залишалася простором збереженої культурної пам'яті, навіть попри катастрофічний брак меморіальних табличок і знаків, екскурсійних маршрутів і адекватних музейних експозицій. Зацілілі представники покоління двадцятих змогли приватно переповісти те, що не мало шансів оминати цензуру» [1, с. 11]. Аналогічний процес спостерігаємо зараз у воєнному Харкові: попри небезпеку ракетних ударів, попри руйнування інфраструктури, містяни зараз навіть більшою мірою, ніж до лютого 2022 року, відкривають для себе культуру розстріляного відродження, відвідують у безпечному просторі театр, ходять на концерти, знімають кіно. Поетеса Наталка Маринчак, як свого часу «покоління двадцятих», у збірці «Відчаєспинне» сформувала для харків'ян простір збереженої культурної пам'яті, осердям якого став прифронтовий Харків-2022. «Відчаєспинне» писане та видане для тих, хто розуміє і розділяє таку фавбулу: життя неможливо поставити на паузу. Навіть під час війни. Особливо під час війни... Ми маємо зробити все можливе, аби прожити його максимально. Відчуваючи і творячи, говорячи та пишучи, працюючи та волонтерючи одночасно [2, с. 172].

Література:

1. Агеєва В. Марсіани на Хрещатику. Літературний Київ початку ХХ століття. К. : Віхола, 2023. 408 с.
2. Маринчак Н. Відчаєспинне. Х. : Видавець Олександр Савчук, 2023. 176 с.
3. Поетичний вечір «Вікторовичі for Victory»: Каданов, Маринчак, Жадан. Вибране. URL: <https://nakypilo.ua/novyny/poetychnyi-vechir-viktorovychi-for-victory-kadanov-marynchak-zhadan-vybrane/>
4. Презентація альбому SKOVORODANCE. URL: <https://chytomo.com/prezentatsiia-albomu-skovorodance/>